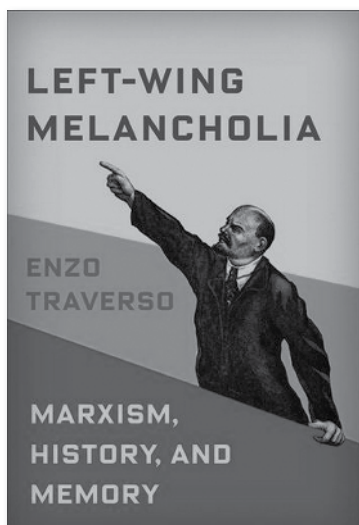

Ocene in poročila – Reviews and Reports

Enzo Traverso, *Left-Wing Melancholia.* *Marxism, History, and Memory.*

Columbia University Press: New York, 2016, 289 strani

»Spreminjanje sveta ne zahteva zgolj strateških projektov, dragocene diagnostike odnosov sil, učinkovitih zahtev in močnih organizacij; proces človeškega osamosvajanja silno mobilizira silna čustva, pričakovanja in upanja. Melanholija je eno izmed teh čustev. Za levo politično kulturo lahko melanholija postane člen med preteklostjo in prihodnostjo,¹ je vsebino svoje knjige tri leta po njenem izidu komentiral njen avtor. V *Left-Wing Melancholia* je Enzo Traverso na slabih tristo straneh spisal esej, stoječ med kulturno in intelektualno zgodovino, v katerem se melanholija kot rdeča nit spleta skozi revolucionarno kulturo zadnjih dveh stoletij. Avtor, čigar prevodov del v slovenščino še nimamo, je eden izmed vidnejših marksističnih zgodovinarjev, ki se že desetletja sistematično

ukvarja z razumevanjem totalitarizma in holokavta. Kot pisec se je tokrat v izhodišču postavil v za zgodovinarja tvegan trenutek, v sedanjost. S pogledom nazaj leto 1989, ki je s padcem Berlinskega zidu prineslo simboličen poraz socializma, prepoznava kot prelomnico za celo levo usmerjeno politično kulturo, kot leto, ki je prekinilo dialektično razmerje med preteklostjo in prihodnostjo.

Porazi široko razumljene levo usmerjene politične kulture, kamor Traverso šteje množico režiserjev, slikarjev in kiparjev, gibanj s svojimi aktivisti in številne akademike ter njihov celotni imaginarij, sicer v zadnjih dvesto letih niso nič posebnega. Še več, skozi Traversove oči je cela revolucionarna tradicija niz porazov, ki se začne s francosko revolucijo in konča z letom 1848, se nadaljuje leta 1871 s padcem pariške

1 Intervju z Enzom Traversom 5. aprila 2019, pridobljeno 18. 10. 2020, <https://www.versobooks.com/blogs/4296-marxism-the-far-right-and-the-antinomies-of-liberalism-an-interview-with-enzo-traverso>.

komune, leta 1919 s koncem Spartakove zveze in se razteza vse do puča v Čilu leta 1973. Vendar je bilo leto 1989 drugačno od vseh dotedanjih porazov. Čeprav si ob koncu osemdesetih nihče izmed pripadnikov leve kulturne srenje že lep čas ni več delal utvar o totalitarni plati socialističnih režimov, je leto 1989 zanje prineslo poraz brez bitke in brez ranjenega ponosa. Danes, po tridesetih letih, pogled v preteklost po eni strani zastira nostalgija, po drugi pa osrednja vloga pripovedi žrtev v zgodovinopisju in spominjanju. Medtem pogled v prihodnost razkriva ponavljajoči se svet kapitalizma, neskončen prezentizem, oropan tistega, kar Traverso imenuje horizont pričakovanja. Če je ta v preteklosti ob vsakokratnem porazu revolucije dajal gotov občutek, da se bo svet nekoč le spremenil in da je zmaga socializma nad barbarizmom slej ko prej neizbežna, je luč na koncu tunela po letu 1989 ugasnila. Preteklo stoletje je pokazalo, da lahko tudi socializem postane oblika barbarizma ter da je upanje v drugačen svet (kakor koli je že zamišljen) kvečjemu igra sreče, možnosti in naključij.

V prvem delu knjige, ki vsebinsko zajema uvod in prva tri poglavja, nas Traverso popelje skozi okvir svojega razmišljanja, v katerem vzpostavi razmerje med preteklostjo, prihodnostjo in sedanjostjo, ali drugače: med revolucijo, utopijo in spominjanjem. V slogu Reinharta Kosellecka, ki pravi, da če drži, da zgodovino pišejo zmagovalci, drži tudi to, da teoretične inovacije vzniknejo med poraženci, poskuša Traverso rehabilitirati védenje in ustvariti podobo preteklosti s pomočjo melanholičnega premisleka. Izhajajoč iz leta 1989 in konca utopičnega razmišljanja, se posveti nekaterim tokovom sodobnosti: holokavstu, vlogi žrtve v humanizmu, kolektivnemu spominu, njegovi globalizaciji in kulturi poraza. S pomočjo izbranih umetnin zadnjih dveh stoletij se nato obsežneje posveti marksizmu in spominu, upodobitvam številnih upanj v boljšo prihodnost. Z navajanjem avtorjev, kot so Walter Benjamin, Theodor Adorno in Daniel Bensaïd, Traverso nakaže temeljne avtorje in tekste, h katerim se vrne v sklepnem delu knjige. Če jih prvič uporabi kot podlago za svoje metodološko izhodišče, se jim avtor v kodi pridruži kot mislec, ki si tudi sam zastavlja podobna vprašanja kot njegovi predhodniki.

Srednji del knjige predstavlja Traversov obsežni premislek o boemi 19. stoletja in njenih pripadnikih, ki jih razume kot skupino ljudi, razpetih med melanholijo in revolucijo. V tako definirano množico zanj spadajo tudi Marx, Courbet, Benjamin in Trocki. Glede na razkorak med revolucionarnimi idejami in boemskim romanticizmom je za bralca lahko takšno umeščanje kontraintuitivno, vendar ne nujno nesmiselno. S svojo analizo odtrga naše razumevanje revolucije od determinizma in materializma ter vanj (zopet) vnese teleološko, skoraj ciklično noto. Kot pokaže Traverso, ima boemija kot prostor umika pred neuresničenimi potrebami v kontekstu melanholije potencial za razraščanje revolucionarnih idej. Čeprav avtor na nobeni točki ne vzpostavi konkretne primerjave med skupinama, se vloga boemov odslikava v primeru gejevskih aktivistov iz poznih osemdesetih let, katerih primer sicer uvodoma poudari. Skupnost, ki se je v boju proti aidsu skoraj militantno organizirala, je svoje spremenjeno delovanje utemeljila na žalovanju za člani skupnosti. Aids se kakor variacija na temo zopet pojavi v zaključnem delu knjige, ko Traverso v širši kontekst umešča pisanje Daniela Bensaïda,

vseživljenjskega aktivista, čigar okužba z aidsom je od zgodnjih devetdesetih let naprej bistveno zaznamovala njegovo delo.

Mnenja kritičnih bralcev si pri oceni, ali je Traversu umeščanje boemije v revolucionarno kulturo uspelo ali ne, odločno nasprotujejo. Morda lahko na njegov poskus pogledamo v njemu lastnem slogu: skozi prizmo melanholije lahko njegovo pisanje razumemo kot dejanje razširjanja miselnega obzorja, ki bolj kot gotove rezultate pri bralcu pusti spoznanje, da je mogoče kritično in utemeljeno zaviti z ustaljene historične naracije, čeprav se je to bralcu še pred kratkim zdelo malo verjetno ali celo nemogoče.

Preostali del pisanja Traverso posveti marksizmu kot dominantni kulturi politično levo usmerjenih intelektualcev. Njegov glavni vir postanejo teksti, večinoma objavljena in dobro znana dela Hegla, Marxa, Engelsa, Adorna, Benjamina, Gramscija, Jamesa, Arendt, Du Bois, Césaira in drugih. Izhajajoč iz kritike Heglovega evropocentrizma, se Traverso dotakne vrste tem, ki so oblikovale levo intelektualno tradicijo, kot so rasizem in (post)kolonializem, estetika in popularna kultura, historicizem, determinizem, spomin. Čeprav Traverso obžaluje, da različne veje marksizma v času nastajanja niso našle skupnega jezika, poišče uteh v obstoju akademskega okolja, kjer danes sobivajo kljub svoji različnosti. Traverso z obravnavo temeljnih tekstov, h katerim doda svoja lastna razmišljanja, zaključi svojo vsebinsko obsežno, skoraj panoramsko meditacijo. Po zadnjih straneh nas tako pospremi z Benjaminovimi premisleki o revoluciji kot zasilni zavori zgodovine ter Bensaïdovim spajanjem mesijanizma, romanticizma in utopije.

Čeprav je bila knjiga izdana leta 2016, ko je ugovor liberalnemu kapitalizmu zvenel mnogo drznejše kot danes, je strategija mišljenja revolucije v nerevolucionarnem svetu dragocena. Melanholija, ki po Traversu opisuje tako razpoloženje v odnosu do preteklosti kakor način ponovnega teoretičnega izpraševanja idej, postane pod njegovim peresom hkrati subjekt in metoda njegovega pisanja. V nasprotju z antipolitičnim, apatičnim in potencialno depresivnim razumevanjem melanholije (Freud, Benjamin, Brown) je Traversova melanholija nagnjena k aktivnosti, k iskanju možnosti za spremembe. Leto 1989 je prineslo spoznanje, da revolucija nikakor ni neizogibna, temveč je lahko kvečjemu rezultat kritičnega (in melanholičnega) ovrednotenja revolucionarne tradicije zadnjih dvesto let, ki omogoči tako soočanje z napakami kot ponovno ustvarjanje njene kulture, projektov, organizacijskih oblik in načinov delovanja v 21. stoletju – v času, ko ni jasno, ali je še mogoče oblikovati kolektivno predstavo, v kateri je socializem lahko poražen in hkrati ne premagan.

Tjaša Konovšek